

Investiția nouă se amână

2

2009 va fi un an mai prost pentru piața valorilor mobiliare

3

Producătorii solicită sistarea importurilor de carne de pasăre până în iulie

4

Vlad BERCU

DUMINICĂ, LA BERLIN

În următoarele luni autoritățile moldovene vor trebui să stea atent cu ochii pe economiile cu care ne leagă comerțul exterior, investițiile sau în care muncesc cetățenii Republicii Moldova.

Editorial

De evoluțiile din aceste țări, indiferent în ce parte a globului se află, va depinde în ce măsură va fi afectată de criză economia moldovenească. Recesiunea prin care trec unele țări-partenere deja se resimte în economia moldovenească. Fluxul de transferuri este în scădere continuă. Exportul și importul la fel este în suferință. Investitorii de portofoliu străini și-au redus prezența aproape la zero pe piața valorilor mobiliare. Multe proiecte investiționale au fost suspendate. Investitorii, care au destule probleme acasă, vor să mai aștepte o perioadă de timp ca să vadă încotro vor merge lucrurile. Și cei care investesc în capital fix au mai slăbit din elanul de altă. Astfel, dacă după prima jumătate de an, potrivit statisticilor oficiale, firmele cu capital străin înregistrau

o creștere de 47,3% a investițiilor în capital fix, apoi la finele anului 2008 au ajuns cu o creștere mult mai mică, de 6,4 la sută.

Am scris și cu altă ocazie că în cazul Moldovei este, de fapt, un import de criză. Însă acești generatori de criză externi pot slăbi imunitatea economiei moldovenești și „reanima” niște probleme pe interior soluționarea cărora a fost mereu amânată.

Ca efectele acestor factori de criză importați să fie domolite este mai important ca oricând să fim atenți la semnalul ce vine din exterior. Pentru că și acolo situația este diferită. Și aprecierile sunt contradictorii. Nu există o părere unică asupra soluțiilor. Dminica asta liderii europeni s-au reunit la Berlin, pentru a stabili o poziție comună față de criza economică și financiară mondială. În cadrul întâlnirii urmau să fie luate unele decizii, astfel încât europenii să poată prezenta un punct de vedere comun la reuniunea G-20 de la Londra, din aprilie.

O poziție comună este greu de stabilit, având în vedere divergențele de opinie. Spre exemplu, Germania și Franța au criticat Marea Britanie pentru reducerea TVA, iar Cehia și Slovacia au acuzat Franța de protecționism.

Germania și Franța sunt țările care solicită neapărat o poziție unitară fermă la nivelul Uniunii Europene, o politică cu care Marea Britanie nu este într-un totu de acord. Parisul vrea adoptarea unor reguli comune stricte de reglementare a piețelor internaționale și a avertizat că nu va accepta compromisuri pe aceasta temă. Berlinul militează pentru înăsprirea reglementărilor de control la nivel mondial, combaterea paradisurilor fiscale și crearea unui sistem de averizare care să prevină crizele viitoare.

Între timp un reprezentant al Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare a declarat cu referință la România, Ucraina, Ungaria, Croația, Serbia, țările baltice și, eventual, Rusia: “Credem că problema este serioasă, dar controlabilă. Avem câteva luni pentru a interveni, doar câteva săptămâni în unele state, în condițiile în care există țări precum Ucraina, aflate în pragul colapsului”.

vladbercu@businessexpert.md

Evenimentele săptămânii

Guvernul a scos 22 mii tone de grâu din rezerva de stat. Cerealele urmează să fie vândute în loturi de până la 5 mii tone, în cadrul licitațiilor la Bursa de Mărfuri din Moldova. Executivul a menționat că măsura are drept scop „susținerea producătorilor în pragul campaniei agricole de primăvară”. Prețul unei tone de grâu cu conținut de gluten 18-21% va fi de 1,6 mii lei, cu conținut de gluten 22-24% - 1,7 mii lei, iar cu conținut de gluten mai mare de 25 la suta - 1,8 mii lei. De asemenea, guvernul a decis să cumpere de la fermieri 40 mii tone de grâu furajer la un preț de 1,1 mii lei per tonă.

Vama testează un nou sistem de supraveghere video. Sistemul de monitorizare este implementat în regim de proiect-pilot la punctele vamale Leușeni-Albița și Sculeni. Acesta permite urmărirea în timp real a persoanelor, autoturismelor și evenimentelor care au loc în punctul vamal. Printre altele, programul este dotat cu un subsistem de recunoaștere automată a numerelor de înmatriculare ale mașinilor.

900 mii de lei pentru participarea companiilor moldovenești la expoziții de peste hotare. Alocarea sumei din bugetul de stat a fost aprobată de Guvern. Se preconizează că produsele vor fi prezentate la expoziții internaționale. Este vorba, în special, de târguri turistice, specializate în vinuri sau produse agricole.

Programul BAS al Băncii Europene pentru Reconstrucție și Dezvoltare oferă cofinanțare pentru proiecte de eficiență energetică. Rata de cofinanțare va varia între 60-70% din suma proiectului aprobat, dar nu va depăși suma de 10 mii de euro. Inițiativa este susținută financiar de către Agenția Suedeză pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională. Pot solicita finanțare companiile interesate în elaborarea proiectelor /documentației tehnice cu impact semnificativ asupra eficienței energetice (transfer spre surse energetice mai eficiente din punct de vedere economic, implementarea de noi tehnologii cu impact asupra eficienței energetice și mediului înconjurător, etc), precum și în implementarea proiectelor de audit energetic.

VICTORIA Shopping

Reduceri la pachet cu cardurile de la Victoriabank

www.victoriashopping.md

INVESTIȚIA NOUĂ SE AMÂNĂ

Interviu cu Dinu ARMAȘU, directorul Asociației Investitorilor Străini

Presa a vehiculat că investitorii de la Eventis Mobile sau Marr Sugar Trading își vând afacerile din Moldova. Ne așteaptă un val de retragere a capitalului străin?

Nu știu cât de relevante sunt aceste exemple. Fie că din start au fost fondate pentru a fi revândute sau au avut deficiențe la nivel de gestionare a afacerii. O demonstrează concurenții lor din aceleași industrii, care par să o ducă destul de bine. Nici un membru al Asociației Investitorilor Străini nu intenționează să plece din Moldova și nu cred că sunt motive de a o face.

Poți să vorbești de retrageri masive și rapide de investiții străine atunci când acestea au avut un caracter de investiții de portofoliu, care au intrat prin intermediul pieței financiare și, care în situații de incertitudine, pot fi ușor retrase. În Moldova noi însă nu prea avem așa ceva.

În cadrul companiilor multinaționale, deciziile de penetrare a unor piețe noi, respectiv de a investi se iau destul de greu, dar și se revăd greu. Din moment ce investiția a fost aprobată la nivel de grup, iar banii au fost bugetați, înseamnă că vor veni. Dacă nu în acest an, atunci la anul.

O perioadă lungă se spunea că în Moldova nu este criză. Guvernul pare să o recunoască în sfârșit. Ce spun investitorii?

Cel puțin trei întreprinderi cu capital străin și-au suspendat temporar producția, iar angajații parțial sunt trimiși în concedii de șomaj tehnic. Oricum, ele încearcă să-și mențină activitatea, efectuează reparații de întreținere a utilajelor, însă, nu procură și consumă în procesul de producție, unde este marea parte a costurilor. Afirmația că investitorii străini sunt afectați mai tare de criză decât cei locali, deoarece au probleme la ei „acasă”, nu cred că e adevărată.

Majoritatea întreprinderilor cu investiții străine, fiind membre a unor grupuri mari, sunt lider la o serie de indicatori în grupurile sale, la nivel de rate de reîntoarcere a investițiilor, profit pe acțiune. Ele funcționează aici mai mult sau mai puțin ca niște entități separate.

Este altceva dacă vorbim despre potențialii investitori, unde într-adevăr se atestă un interes mai redus față de Moldova. Nu neapărat față de țara noastră, cât în general de intențiile acestora de a fonda afaceri noi. Din perspectiva aceasta, probabil că în 2009 nu vor veni mulți investitori noi.

Executivul are două scenarii pentru investițiile străine în acest an. Fie că nu vor veni deloc sau, mai degrabă, se vor menține la nivelul anului trecut? Care e opinia Asociației?

Este dificil să răspundem cu certitudine asupra evoluției fluxului de investiții străine directe fără a analiza structura acestuia. Dacă vorbim de investițiile străine din întreprinderile deja existente, chiar dacă nu sporește finanțarea din partea grupurilor-mamă, putem conta cel puțin pe reinvestirea profiturilor obținute în 2008 pentru continuarea dezvoltării.

Trebuie de precizat că în structura fluxului de in-

vestiții străine sunt reflectate și aceleași investiții autohtone efectuate din zone off-shore. Dacă un proprietar din off-shore își vinde o afacere sau chiar un obiect privatizat în Moldova asta se va reflecta ca și investiții străine, deși în realitate nu e neapărat așa. Din perspectiva asta, putem spune că da, investițiile vor continua. Însă, este clar că „investitorii străini clasici” o să fie mai precauți și o să ezite.

Este un anumit volum de investiții care oricum urmează să fie îndeplinit. De exemplu, Lafarge are un program investițional de 40 milioane de dolari, din acestea au fost valorificate vreo 15 milioane. Union Fenosa, de asemenea, are angajamente investiționale anuale și nu văd de ce le-ar stopa. Moldcell și Orange urmează să procure și să instaleze echipamente pentru dezvoltarea tehnologiilor 3G.

Trebuie de avut în vedere și investitorii străini particulari. Există posibilitatea că prețurile în Moldova vor scădea și atunci am puteam avea chiar un aflus neașteptat. Afacerile se cumpără atunci când sunt ieftine.

Reiese că putem chiar să câștigăm din criză?

Depinde, dacă și dacă. În ce măsură criza se va aprofunda. Dacă avem afaceri în declin și o să ajungă de râpă, nu este exclus să se găsească potențiali investitori străini care să le cumpere. Deocamdată, însă, criza nu s-a reflectat în prețuri. Sunt tendințe de scădere, dar nu cred că am ajuns la punctul culminant, care să determine redistribuirea majore pe piață.

Suntem într-un an electoral. Înseamnă probleme suplimentare pentru investitori?

La noi puterea este puternic centralizată în stat. Multe probleme de reglementare sunt concentrate în mâinile Guvernului și probabil că ar putea exista amânări în decizii de importanță majoră. Se va pierde o anumită perioadă de timp cu formarea noului Guvern. Nu este exclus ca unele proiecte să fie „frânate” administrativ. Însă, iarăși, având în vedere că este criză, multe proiecte mari de la sine sunt suspendate.

Să ne aducem aminte de situația din Consiliul Municipal Chișinău în 2007, când o jumătate de an nu s-au eliberat autorizații de construcții. Dar atunci nu era criză și aveam o mulțime de proiecte, pe când acum nu prea avem proiecte în derulare care ar solicita atenția structurilor Guvernului.

Care sunt sectoarele cu investiții cele mai afectate de criză?

Cu precădere, industria textilelor, producția în „lohn” a fost puternic afectată. Transportatorii, companiile producătoare de materiale de construcții și rețelele comerciale suferă mult. Sunt întreprinderi care au depins de o singură piață, cum ar fi Rusia, și au preluat unda de șoc de pe această piață.

În comunicații, se pare că lucrurile sunt stabile. În sectorul bancar, relativ stabile. Da, remitențele au scăzut, însă, panică nu există, nu se retrag masiv depozitele. Afacerile curente merg normal. Retail-

CARTE DE VIZITĂ

Dinu Armașu este director executiv al Asociației Investitorilor Străini. Ocupă această poziție din 2004.

A mai activat în cadrul companiilor Tirez Petrol, în calitate de auditor intern, SGS Moldova (analist de vânzări) și Agroincom SRL (manager marketing). A absolvit Academia de Studii Economice din România. S-a născut în 1976.

Asociația Investitorilor Străini a fost fondată cu cinci ani în urmă. Organizația are 17 membri – cele mai mari companii cu capital străin – care au investit în Moldova circa 500 de milioane de dolari, reprezentând mai mult de jumătate din stocul investițiilor străine în Moldova.

lerii sunt în minus. Bunurile de consum au scăzut în vânzări. Criza din Ucraina amplifică fenomenul de contrabandă.

Ce sugestii au investitorii străini pentru Guvern în perioadă de criză?

Sfatul este valabil pentru toate guvernele. Să strângem cureaua, un buget auster este binevenit acum. Toată lumea, inclusiv business-ul, își reduce cheltuielile administrative, nu ar trebui să fie o excepție și pentru structurile statului. Este cazul să fie lăsați mai mulți bani în economie, ca să fie asigurată creșterea, iar investițiile să fie stimulate, fie vorba de plasamente private sau de stat, din donații sau asistență tehnică. Nimeni nu știe ce ne așteaptă peste două-trei luni, de aceea trebuie să fim cât mai economi.

DOSAR BUSINESS EXPERT

Valoarea intrărilor de investiții străine directe în RM a fost anul trecut de 825,54 milioane USD, în creștere cu 43,6% față de anul 2007, reprezentând un maxim istoric.

Totodată, datele Camerei Înregistrării de Stat arată o scădere a numărului de companii cu capital străin înregistrate în 2008. Anul trecut au fost înscrise 798 întreprinderi noi față de 858 în 2007. În total, în RM sunt înregistrate 6765 companii cu capital străin.

Pe primele locuri după valoarea investițiilor în capitalul social se află Spania cu o cotă de 16% din totalul investițiilor, urmată de Cipru (14%), Olanda (13%), România (6%), SUA și Germania cu o pondere de 5% fiecare.

După fluxul mediu și stocul de ISD pe cap de locuitor Moldova este pe penultimul loc în Europa Centrală și de Est, după Belarus. În 2007, valoarea fluxului net de ISD per capita în Moldova a fost de 1,4 ori mai mică decât în Ucraina și de peste 3,9 ori mai mică decât România.

2009 va fi un an mai prost pentru piața valorilor mobiliare

Interviu cu Natan Garștea, directorul general al Agenției de rating și estimare Estimator-VM

În prima lună a anului tranzacțiile la bursă cu valori mobiliare s-au redus aproape la jumătate. Putem afirma că piața valorilor mobiliare a intrat pe „roșu”?

Într-adevăr, pe piața valorilor mobiliare se resimt efectele crizei și destul de puternic. Volumul tranzacțiilor s-au diminuat foarte mult. Un broker a afirmat chiar: „dacă rezistăm un an totul va fi bine”. Problema se pune de a supraviețui. De fapt, ianuarie, de regulă, este o lună destul de liniștită pe piața de capital. O anumită scădere a volumelor este normală, dar nu atât de mare ca cea de acum.

La ce ne putem aștepta în următoarele două-trei luni. Încotro o va lua piața?

Cred că 2009 va fi mult mai slab ca anul trecut. Cele mai afectate vor fi segmentele unde sunt mulți investitori străini, care resimt efectele crizei acasă. Este vorba, în primul rând, de sectorul bancar. Indicele bursier EVM Composite scade deja de mai bine de jumătate de an și această scădere se datorează, în primul rând, reducerii prețurilor la acțiunile băncilor comerciale.

Ce factori au provocat acest declin al pieței - lipsa de lichiditate, situația de incertitudine, teama de agravarea crizei, problemele pe care le au investitorii în țările de unde vin?

Este vorba, în primul rând, de disponibilitatea pentru investiții. Toți se confruntă cu o criză acută de lichidități. Perioada de acumulare inițială a acțiunilor, când se cumpărau 10-30 de acțiuni de la micii acționari s-a încheiat, astfel că se tranzacționează pachete mari, ca urmare cumpărătorul are nevoie de sume mult mai mari.

A scăzut oferta de investiții, în special cea care vine de peste hotare. La moment, prezența investitorilor de portofoliu străini pe piața valorilor mobiliare este aproape de zero. Toți au devenit foarte reticenti și nu se grăbesc să investească.

O altă cauză, desigur, este incertitudinea. Nimeni nu știe ce o să fie peste jumătate de an. Multe proiecte investiționale au fost suspendate. Investitorii vor să mai aștepte o perioadă de timp ca să vadă încotro vor merge lucrurile. Desigur, sunt și alți factori, mai puțin specifici, legați de aceeași incertitudine, inclusiv de alegerile ce vin.

Pe de altă parte, este tocmai momentul pentru achiziții, unele companii se vor pomeni în prag de faliment și vor dori să-și vândă afacerile, se ieftinesc acțiunile...

Este adevărat, în perioadele de criză a avut loc o redistribuire masivă a proprietății. Într-un fel crizele sunt bune pentru că ele elimină de pe piață companiile ineficiente, neprofitabile sau nerațional construite. Din punct de vedere teoretic sunt bune, practic însă asta înseamnă șomaj, pierderea proprietății etc.

O să avem destul de multe oferte. Nu zic de afacerile mici, pe acest segment oricum au loc schimburi de proprietăți care, desigur, o să se intensifice foarte mult. Dar s-ar putea ca și unii investitori mari care au venit în Moldova să-și revizuiască oportunitățile, deoarece acum nu au nevoie de întreprinderile de la noi sau pentru că vor să-și salveze afacerile în altă parte, sau că au probleme în țara lor.

Ne putem aștepta la o scădere a prețurilor la acțiuni?

Evoluția indicelui bursier EVM Composite arată că deja de jumătate de an există o tendință accentuată de scădere a prețurilor. Comparativ cu ceea ce a fost doi ani în urmă, prețurile au crescut pe parcursul unui an în medie de două ori. Însă, deși 2008 s-a terminat pozitiv, pentru că exista încă elanul de creștere a prețurilor, oricum la sfârșitul anului s-a accentuat și destul de mult scăderea prețurilor și această tendință se menține și în acest an.

În anul trecut piața valorilor mobiliare a fost dinamizată de privatizările patrimoniului de stat. Credeți că ne putem aștepta la o situație similară și în acest an?

Privatizarea o să meargă foarte și foarte greu în acest an. Prețurile optimiste la obiectivele ce urmează a fi scoase la vânzare pe care le-a afișat Guvernul la sfârșitul anului trecut nu cred să fie realizate, poate cu unele excepții când investitorii strategici vor avea careva interese într-o companie sau alta.

Pe cât de lichidă va fi piața în acest an?

Lichiditatea depinde nu numai de profitabilitatea unui sector, dar și de faptul cât de disponibile sunt acțiunile în acest sector. În majoritatea domeniilor, unde întreprinderile nu sunt foarte mari, pachetele de acțiuni demult sunt concentrate în mâinile unor proprietari, astfel că lichiditatea este practic nulă. Cel mai lichid a fost sectorul bancar. Băncile aveau mulți acționari mărunți, exista posibilitatea de a face tranzacții. Cred că și în continuare pe acest sector lichiditatea o să fie foarte înaltă, pe fondul scăderii prețurilor. Vor continua să fie rentabile companiile din industria alimentară, probabil industria ușoară, în timp ce construcțiile decad pe câțiva ani din lista afacerilor profitabile. În ceea ce privește sectorul financiar, depinde pe cât o să fie el afectat de criză.

Demult se vorbește de emiterea unor obligațiuni corporative. E fovarabil timpul de criză pentru efectuarea unor emisiuni de obligațiuni?

E puțin probabil. O să fie mai greu pentru companii să emită obligațiuni pentru că sunt prea puțini bani liberi și toată lumea e pusă pe economisire.

CARTE DE VIZITĂ

Natan Garștea este din anul 2003 directorul general al Agenției de rating și estimare Estimator-VM. S-a născut la 9 noiembrie 1976. Licențiat în economie. 1998-1999 - broker la societăți specializate din România și Republica Moldova și analist financiar în cadrul Primului proiect de cadastru, implementat în Moldova cu suportul Băncii Mondiale. 1999 - 2000 - specialist la Comisia Națională a Valorilor Mobiliare. 2000-2003 - consilier al președintelui CNVM. Membru al consiliului de experți al Ministerului Economiei și Comerțului și al Comisiei Naționale a pieței financiare.

DOSAR BUSINESS EXPERT

În ianuarie 2009, pe piața secundară au fost efectuate tranzacții în valoare de 52,36 milioane de lei, cu 43,22% mai puțin decât în luna precedentă (buletinul Comisiei Naționale a Pieței Financiare). Volumul tranzacțiilor bursiere înregistrate constituie 25,73 mln lei sau 49,14% din volumul total al tranzacțiilor înregistrate pe piața secundară.

Pe piața primară a valorilor mobiliare au fost atrase în prima lună a acestui an investiții prin intermediul realizării emisiunilor de acțiuni în valoare de 1,74 mln lei, cu 21,03 mln lei sau de 13,1 ori mai puțin decât în anul precedent.

Indicele bursier EVM Composite, elaborat de Agenția de rating și estimare Estimator-VM s-a redus de la o valoare de 2303 puncte la 1 septembrie 2008 până la nivelul de 2243 puncte la 20 februarie 2009 și continuă să scadă.

PRODUCĂTORII SOLICITĂ SISTAREA IMPORTURILOR DE CARNE DE PASĂRE PÂNĂ ÎN IULIE

Fabricile avicole din Republica Moldova au încetat, din ianuarie, să mai livreze producție din cauza creșterii considerabile a stocurilor, a declarat Ion Bâzgu, directorul general al companiei de stat pentru cercetare și producere Avicola-Moldova, președintele Asociației crescătorilor de păsări.

Producătorii au propus Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare să solicite Comisiei speciale pentru autorizarea importului de carne, organe comestibile produse (preparate) din carne suspendarea până în luna iulie a importului de carne de pasăre. Stocurile de la fabricile avicole a trecut peste 2,5 mii de tone. „Suportăm mari pierderi, oferta foarte mare împinge în jos prețurile, acestea nu mai acoperă nici costurile”, se plâng avicultorii. Și importatorii se arată nemulțumiți de situația ce s-a creat, stocul de carne de pasăre de import se ridică la 3 mii de tone, ce acoperă consumul pe țară de o lună.

Moldovenii au început să consume mai multă carne de pasăre după ce carnea de porc s-a scumpit la producător cu 84,0 la sută, în nouă luni 2008, și a ajuns să coste 9-10 USD kilogramul, iar cea de vită cu 61,0%. Prețul producătorului la carnea de pasăre a crescut în aceeași perioadă cu 23,7%.

Comentarii

Ion Bâzgu: Fabricile avicole au stopat în ianuarie producția

„Situația de pe piață, după creșterea bruscă a stocurilor, nu convine producătorilor din cauza că

suportă pierderi, dar nici importatorilor, care la fel sunt în pierdere, afirmă Ion Bâzgu, președintele Asociației crescătorilor de păsări. - Spre deosebire de alte ramuri de producere a cărnii, avicultura nu are întreprinderi de procesare, deoarece majoritatea întreprinderilor avicole dispun de propriile capacități de abatorizare și procesare a cărnii de pasăre”.

„Fabricile avicole nu exportă și atunci când se adună stocuri mari, oprești producția, pentru că nu ai unde depozita carnea. Acest lucru l-au și făcut fabricile avicole în ianuarie”, spune Bâzgu.

Președintele Asociației afirmă că Republica Moldova ar putea exporta anual 7-8 mii tone de carne de pasăre, însă deocamdată nu pot asigura calitatea necesară. Se lucrează asupra modernizării sistemului de sacrificare și procesare a cărnii, pentru al aduce la nivelul standardelor europene. „Avem tehnologii încă de pe timpul sovietic, atât în producere, cât și în procesare și sacrificare”, mai spune Ion Bâzgu.

Într-un interviu acordat postului TV7, Bâzgu și-a exprimat și anumite rezerve față de calitatea cărnii de import, menționând că o tonă de carne este transportată din Brazilia până în Moldova în decurs de 3-4 luni, în timp ce întreprinderile moldovenești comercializează rezerva de o lună.

Vladimir Șaulschi: Circa 40% din carnea consumată este adusă prin contrabandă venită din Transnistria

Președintele producătorilor și importatorilor produselor din carne, Vladimir Șaulschi, spune că la

sfârșitul lunii octombrie a fost lichidată o structură a Ministerului Afacerilor Interne care se ocupa de monitorizarea circulației interioare a mărfurilor de import, inclusiv a cărnii. Ca urmare, s-a produs „o explozie a importurilor ilegale din Transnistria”, inclusiv a cărnii.

„În Republica Moldova au intrat mari cantități de carne de contrabandă din Transnistria care trebuia să plece în Ucraina, unde după liberalizarea pieței importurile de contrabandă au devenit neprofitabile”, mai menționează președintele importatorilor de carne.

Vladimir Șaulschi estimează că în lunile octombrie-decembrie 2008, circa 40% din consumul lunar de carne din Republica Moldova a fost acoperit de contrabanda din Transnistria.

„Înghițarea importurilor va conduce doar la majorarea nejustificată a prețurilor pe interior, care au scăzut la 29 lei pe kilogram (2,8 USD – n.r.) în rețelele comerciale, de la 35 lei în octombrie”, mai spune Șaulschi.

DOSAR BUSINESS EXPERT

Consumul de carne de pasăre este evaluat de producători la 45 mii de tone de carne. Importurile au acoperit 30 la sută din piața cărnii de pasăre. În anul 2008, producția de carne de pasăre a ajuns la 35 mii tone și s-a dublat în ultimii zece ani. Consumul anual pe cap de locuitor este de 9-11 kg de carne de pasăre. În total consumul de carne pe cap de locuitor este evaluat la 40 de kilograme, jumătate din norma europeană. Statisticile arată că în anii 1989-1990, ani ce au precedat criza, consumul de carne pe cap de locuitor era de 68 kg.

În Republica Moldova se produc anual peste 100 mii tone de carne, a treia parte dintre care este carnea de pasăre. Sectorul avicol este aproape sută la sută (97%) format din agenți economici privați. RM are 35 de ferme avicole, cinci-șase dintre care au o capacitate de 1 000 tone de carne anual, celelalte sunt mult mai mici. Producția de carne de pasăre crește anual cu 10-15 la sută. Potrivit strategiei de dezvoltare a sectorului Republica Moldova urmează să fie asigurată din producția proprie de carne de pasăre către anul 2010, iar cu cea de porc – până în 2015.

Potrivit datelor importatorilor, lunar sunt importate 900 tone de carne de pasăre. După ce piața a fost invadată de contrabanda transnistreană importurile au scăzut până la 500-600 tone. La import este aplicată o taxă de salvagardare de 100 euro per tonă și un tarif vamal de 15%. Carnea de pasăre de import s-a ieftinit în ultimele cinci luni cu circa 17 la sută ca urmare a scăderilor de prețuri pe piața mondială, care au ajuns la un dolar per kilogram. Cotele de import sunt stabilite de Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare în funcție de cererea pe piață.

Comisia Europeană a acordat Republicii Moldova pentru anul 2008 o cotă de export în regim preferențial pe piața europeană a 400 de tone de carne proaspătă, refrigerată sau congelată de pasăre, însă producătorii nu au putu beneficia de această cotă, deoarece produsele de origine animalieră moldovenești nu corespund parametrilor de calitate și certificare. Autoritățile de la Chișinău au făcut demersuri pentru a fi incluse în lista țărilor terțe cărora li se permite exportul acestor produse, însă nu a reușit să obțină acest lucru.

Te ajută să crești

Str. Alexandru cel Bun 51
Tel.: 27-93-31, 27-93-13
www.raiffeisen-leasing.md

**Raiffeisen
LEASING**

Apartamentele din Chișinău s-au ieftinit în ianuarie cu 4,5%

Prețurile apartamentelor din capitală au fost, în ianuarie, în medie cu 4,5% mai mici față de luna decembrie anul anterior, coborând la 850 euro pe metru pătrat, potrivit Agenției imobiliare Nika Imobil.

După luna octombrie 2008, când costul apartamentelor a urcat la cel mai înalt nivel de 910 euro pe metru pătrat, piața a intrat într-o zonă de incertitudine, iar prețurile au scăzut cu 60 de euro pe metru pătrat. Unele proiecte au fost stopate, inclusiv din cauza lipsei de finanțare, cererea de pe piață a scăzut, iar imobilul a început să se ieftinească treptat. Numărul vânzărilor de apartamente în capitală a coborât în 2008 cu 60% față de anul precedent, potrivit Agenției Relații Funciare și Cadastru. Vânzările de apartamente în casele noi a căror construcție a fost finalizată s-au redus cu 60-65%, iar în blocurile aflate în construcție au fost stopate, constatând un reprezentant al patronatului din construcții.

Bursa imobiliară Lara a anunțat că în ianuarie prețurile la locuințele cu o odaie au oscilat între 809 (microraiionul Aeroport) și 1103 euro pe metru pătrat (Centru). Apartamentele cu două odăi au fost

mai ieftine, în zona Aeroportului puteai cumpăra locuința la preț de 702 euro pe metru pătrat, iar în centrul capitalei cu peste 250 euro mai scump. În medie apartamentele cu trei odăi au fost tranzacționate la preț de la 614 euro până la 953 euro pe metru pătrat, iar cu patru odăi respectiv 614 și 716 euro pe metru pătrat.

Tendința pieței imobiliare locativ este una de scădere din punctul de vedere al prețurilor. În 2009 imobilul ar putea să se ieftinească cu până la 20%, arată previziuni ale Ministerului Construcțiilor și Dezvoltării Teritoriului (MCDT). "O scădere accentuată nu va avea loc din cauza costurilor mari suportate de companiile de construcții", este de părere MCDT.

Pe de altă parte, unii experți estimează că prețurile s-au micșorat mai mult decât anunță agențiile imobiliare.

Băncile au dat cu 60 la sută mai puține credite în luna ianuarie

Valoarea totală a creditelor acordate de băncile moldovenești în luna ianuarie a suferit o scădere considerabilă, de 60,5 la sută față de luna anterioară, ca urmare a creșterii costului surselor de finanțare și a exigenței mai dure a băncilor la acordarea împrumuturilor.

Cea mai mare scădere s-a produs la creditele în lei moldovenești. Date ale Băncii Naționale a Moldovei relevă că valoarea totală de împrumuturi în lei, respectiv 510,3 milioane, a fost de peste 3 ori mai mică decât în luna precedentă, când creditul în monedă națională a ajuns la 1,62 miliarde de lei.

„Reducerea „poftei” de credite la început de an, uneori pronunțată, cum a fost în 2006 și 2008, este deja o tendință, însă este pentru prima oară când declinul este atât de mare, spun experții financiari, - un nivel atât de scăzut al creditării a fost înregistrat în ianuarie 2005, când au fost contractate credite în lei în sumă totală de 524,2 mln lei”.

„Se resimt efectele crizei. Primele semne au apărut în toamnă, când per total volumul creditelor a scăzut în septembrie cu 642 milioane de lei față de luna precedentă, iar în noiembrie cu încă 532 milioane. Chiar și creșterea impresionantă din decembrie nu a readus creditarea la nivelul din lunile anterioare”, estimează economiștii.

Și creditul în valută străină a fost în scădere pronun-

țată, Băncile comerciale au acordat, în luna ianuarie, agenților economici și populației credite în valută străină în sumă echivalentă cu 360 milioane de lei moldovenești, față de 597,2 milioane în luna anterioară.

Ratele au avut o evoluție contradictorie, dacă creditele în monedă națională pe termen de la 3 luni până la 6 luni și, respectiv, de la 1 lună la 3 luni, s-au scumpit, cele pe termen de la 6 luni la 12 luni s-au ieftinit nesemnificativ. Rata medie la împrumuturile în lei a fost în ianuarie de 23,25% (decembrie - 19,75%), iar la cele în valută de 13,20% (decembrie - 14,56%).

● Evenimente corporative

VictoriaBank a lansat depozitul „Disponibil”. Depunerile pot fi făcute în lei, dolari sau euro pe un termen cuprins între 6 și 60 de luni. Soldul minim este 1000 lei sau 100 dolari/euro. Depozitul poate fi suplimentat oricând, cu excepția ultimelor 2 luni. Pentru depozitul „Disponibil”, VictoriaBank oferă o dobândă flotantă, ce poate fi modificată o dată în trimestru. La cererea clientului, dobânda poate fi capitalizată, transferată la contul de card sau ridicată în numerar. Clientul poate să retragă lunar 20 % din suma depusă, iar dacă solicită închiderea depozitului înainte de termen, nu pierde decât dobânda pentru ultimele 2 luni.

„Baltika” a prezentat berea „Halbă Mare” în Moldova. Este un produs realizat în premieră de către producătorul rus destinat unei țări aparte. Berea este livrată în ambalaj PET de 1,5 litri (la preț recomandat de 16 lei) și 2,5 litri (25 lei). Compania a anunțat că primele loturi au fost deja livrate în rețelele de comerț.

Acționarul majoritar Moldcell a obținut, primul în lume, licență 4G. Este vorba de compania TeliaSonera, rețelele acesteia din Finlanda și Suedia urmând să ofere cea mai rapidă viteză de acces din lume. Operatorul planifică să lanseze serviciile în baza tehnologiei 4G în anul 2010. Noua tehnologie permite o viteză de acces de până la 150 Mb pe secundă și oferă posibilitatea prestării unor servicii noi, accesibile anterior doar prin rețelele de cablu.

Au fost desemnați câștigătorii promoției „Un munte de premii de la Banca de Economii”. Biletele au fost extrase de copii, în prezența unei comisii din cadrul băncii și a mai multor participanți la promoție. La extragere au participat conturile de depozit, deschise la Banca de Economii între 15 octombrie 2008 - 31 ianuarie 2009, în valuta națională, euro sau dolari pe un termen de cel puțin un an. Premiul mare - 30 mii lei și o excursie la munte - a revenit unui depozit deschis la o filială din Chișinău. De asemenea au mai fost puse în joc 125 de premii bănești între 1000 și 10 000 de lei.

Un nou pachet Orange World Mini. Acesta oferă 8 MB de Internet mobil sau 4 mesaje MMS sau 20 mesaje SMS, spre destinații naționale și internaționale. Pachetul poate fi activat, gratuit până la 31 martie, printr-un apel la *100*32#ok de toți utilizatorii prepay.

Importanța evaluării mărcii comerciale în perioada crizei economice

Marca este un element esențial al politicii strategice ale firmelor. Ea face diferență între produsele și serviciile firmei, impunându – se astfel pe plan concurențial. La fel, pentru o firmă marca este un mijloc de a – și constitui și păstra o clientelă fidelă.

Pentru consumator marca este cel mai rapid mijloc de recunoaștere rapidă a unei categorii de produse sau servicii omogene, pe care fie i le –a recomandat cineva, sau din experiența proprie le preferă, întrucât consideră ca anume produsul sau serviciul respectiv, al unui anumit producător, este cel mai bun pentru el.

În conformitate cu prevederile Legii Republicii Moldova privind protecția mărcilor nr.38- XVI din 29.02.2008, titularul mărcii înregistrate are dreptul exclusiv de a dispune de marcă, de a o folosi, de a o cesiona sau a o da în licență, precum și dreptul de a interzice terților folosirea mărcii pe teritoriul Republicii Moldova pe întreg termen de valabilitate a mărcii în cauză.

În timpul procedurii de înregistrare a unei mărci, marca este blocată și protejată provizoriu. Întreaga procedură de examinare a cererii de înregistrare a mărcii constă din examinarea formală a cererii (în decurs de 1 lună de la data depunerii cererii) și examinării semnului solicitat (în decurs de 9 luni de la data luării deciziei de acceptare a cererii de a fi examinată). Conform rezultatele acestei examinări se ia decizia de publicare a cererii - în decursul a 3 luni de la luarea deciziei.

Dacă timp de 3 luni de la data publicării datelor cu

=====

Bargan Irina, jurist, specialist în proprietatea intelectuală, în cadrul companiei de consultanță în afaceri „Consult Group”.

=====

privire la cerere nu există vreo contestație nerespinsă, Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală ia decizia de înregistrare a mărcii în Registrul Național al Mărcilor, iar titularului i se eliberează certificat de înregistrare a mărcii.

Marca este un activ intangibil al societății care, folosită așa cum trebuie, generează venituri pentru companie și astfel își mărește valoarea. Astfel marca este un indicator al generării de venituri și beneficii viitoare.

De ce trebuie evaluată marca?

Evaluarea mărcii este un reper pentru societate în cazul în care se dorește cesiunea sau licențierea mărcii. Mai ales acum, în perioada de criză economică, când multe companii, care, chiar dacă au avut o poziție fermă pe piața autohtonă în trecut, dau faliment în prezent, când titularii de mărci doresc să – și vândă afacerea cât mai profitabil, pentru a evita eventualele consecințe ale crizei economice, sau doresc să – și poziționeze mai bine produsele sau serviciile pe piața internă, să atragă cîți mai mulți consumatori de partea lor pentru a – și menține viabilă propria afacere în agitația economică contemporană. Evaluarea mărcii vine în sprijinul titularului de marcă, stabilind și apreciind valoarea mărcii, determinînd acesteia prețul real, pentru ca titularul de marcă să realizeze care este profitul meritat pe care l-ar putea obține în urma tranzacționării mărcii sau extinderii afacerii pe plan național sau internațional.

O marcă se evaluează în baza mai multor criterii, dar de obicei se pune accentul pe rezultatele realizării strategiei pe termen lung a mărcii comerciale, incluzînd poziționarea acesteia, ideea creativă, imaginea mărcii, notorietatea mărcii, puterea de a vinde, stabilitatea produselor, capacitatea de leader al mărcii pe piața moldovenească.

Companiile orientate către marcă sunt firmele de succes, care au reușit să-și protejeze poziția de leader o lungă perioadă de timp. Ele au abilitatea de a exploata puterea indusă de marcă în scopul dezvoltării unor afaceri profitabile pe termen lung. Aceste companii se bazează pe strategii de marcă ce urmăresc extinderea liniei, extinderea mărcii, transferul imaginii etc. În Republica Moldova faptul că există companii autohtone leaderi în domeniul promovării mărcilor naționale este demonstrat și prin participarea acestora la concursul anual național „Marca comercială a anului”.

În cadrul ultimei desfășurări a ediției 2008, în lista top 10 au fost incluse:

- * „VITA BABY” (SA „Orhei-Vit”);
- * „MOLDELECOM” (SA „Moldtelecom”);
- * „BERE CHIȘINĂU” („Efes Vitanta Moldova Brewery” SA);
- * „CARMEZ” (SA “Carmez”);
- * „GURA CĂINARULUI” (SRL „Rusnac-MoldAqua”);
- * „RENAISSANCE PERFECT” (SRL „Renaissance Perfect”);
- * „TRICON” (SA „Tricon”);
- * „MONOLIT” (SA „Monolit”);
- * „ARTMET” (SA „Artmet”);
- * „ICAM” (SA „Icam”).

Majoritatea producătorilor autohtoni tind să – și extindă afacerea în afara teritoriului național, pentru a ieși pe piața europeană ce oferă o mulțime de oportunități pentru un viitor cât mai promițător. Însă în acest sens, întru evitarea oricăror litigii, tind să menționez faptul că marca protejată pe teritoriul Republicii Moldova nu este protejată în alte țări, decât în cazul cînd la solicitarea titularului unei mărci înregistrate anterior în Registrul național al mărcilor, ca Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală, în conformitate cu art.4 bis al Aranjamentului de la Madrid sau cu art.4 bis al Protocolului referitor la Aranjament, la care Republica Moldova este parte, să ia act de substituția acestei mărci cu o înregistrare internațională ulterioară a aceleiași mărci pe numele aceluiași titular, pentru aceleași produse și/sau servicii, care își extinde efectele în Republica Moldova. Substituția va fi înscrisă în Registrul național al mărcilor și nu va prejudicia drepturile dobîndite anterior de titular.

Sau o altă posibilitate ar fi ca titularul mărcii care intenționează să – și vîndă produsul în alte țări, să își înregistreze marca în țara respectivă în conformitate cu legislația statului în cauză.

La fel, trebuie să consemnez și alt fapt nu mai puțin important, și anume legislația națională permite ca orice înregistrare internațională în care este desemnată Republica Moldova, începînd cu data înregistrării internaționale sau, după caz, cu data desemnării posterioare a Republicii Moldova, să aibă aceleași efecte ca și în cazul în care marca ar fi fost depusă spre înregistrare direct la Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală. Respectiv, înregistrările internaționale, care au respectat toate normele legale, sunt protejate pe teritoriul Republicii Moldova în aceeași măsură ca și mărcile înregistrate pe plan național.

În concluzie, doresc să accentuez faptul că în prezent, în situația instabilității economice pe plan mondial, fiecare agent economic ce dorește să înregistreze o marcă și să pună bazele unei afaceri noi sau care este deja titularul unei mărci înregistrate la nivel național sau internațional, pentru a reuși de a se menține pe linia de plutire, sau a – și păstra pozițiile de leader într – un anumit sector, necesită de a se informa foarte bine care este valoarea mărcii sale, care sunt posibilele riscuri pe care le – ar putea suporta în cazul subaprecierii importanței mărcii pe care o deține și care ar fi avantajele obținute în cazul stabilirii prețului real al mărcii în cauză, pentru a reuși obținerea unei afaceri prospere și cu perspectivă în viitor.

Ziarul electronic Business Expert este un proiect al Asociației Ziariștilor Economiști și al Clubului Presei Economice, desfășurat cu suportul PR companiei Profile.

Ziarul are o periodicitate bisăptămînală.

Business Expert este distribuit la peste 1200 de manageri ai companiilor din Republica Moldova.

Pentru amplasarea publicității și alte informații tel. 211868, 211869, buletin@businessexpert.md

ASIGURAREA MEDICALĂ BENEVOLĂ

Compania Internațională de Asigurări „ASITO” Vă oferă o asigurare necesară sănătății dvs. - asigurarea medicală benevolă.

Avantajul acestei asigurări constă în garantarea tratamentului medical gratuit al clientului la orice spital sau polidinic din țară, în caz de îmbolnăvire, contra unei sume nesemnificative, achitate anual.

Asigurarea medicală benevolă Vă garantează:

- deservirea în centre medicale private și instituții medicale republicane;
- asistența medicilor experți ai Companiei în cazul urgențelor medicale sau în scopul soluționării problemelor ce țin de calitatea deservirii;
- consultațiile medicilor specialiști cu grad științific.

Protecția de asigurare acoperă cheltuielile legate de:

- controlul profilactic anual,
- manopere medicale,
- analize de laborator,
- imagistică (ecografii, radiografii, tomografie computerizată, rezonanța magnetică nucleară, etc.),
- spitalizare,
- intervenții chirurgicale,
- reabilitare și terapie intensivă,
- serviciu medical privat de urgență.

Tipuri de contracte:

- Contract familial
- Contract individual
- Contract colectiv

Costul asigurării:
Variază de la 2500 lei până la 7700 lei pentru o persoană pe an.
Garanția financiară pe poliță - până la 25 000 lei.

CU “ASITO” INVESTEȘTI ÎN SĂNĂTATE!

Tel.: 233 500